

Obişnuit şi obişnuinţă

E răspîndită prejudecata după care arta reprezintă întotdeauna extraordinarul, nemai-văzutul, nemiînchipuitul, lucrurile ieşite din comun, deci ceea ce nu se poate întîlni în viaţă decît extrem de rar. Mai mult chiar, se vorbeşte de o „altă lume“, cea creată de artist, care nu are nimic comun cu viaţa prozaică, simplă, cotidiană. Este într-o oarecare măsură adevărat, în sensul că arta reprezintă o transformare a realului, o distilare a faptelor, o construcţie într-adevăr nouă, originală, dar trebuie spus că ea se naşte tocmai în focul vieţii, ceea ce face ca marxismul să considere că şi creaţia spirituală e o parte a practicii, nu numai activitatea economică.

Obişnuitul şi-a avut de altfel întotdeauna locul în opera de artă pentru că nici sublimul sau eroicul ca fapt de excepţie nu puteau exista în afara contextului cotidian care, prin firescul său, putea să le realizeze. Chiar curente artistice, ca de pildă romantismul, caracterizat prin fuga după neobişnuit, eroic, exotic nu s-au putut lipsi de o raportare — măcar implicită — la cadrul natural al vieţii, pentru ca apoi, la sfîrşitul secolului XIX şi mai ales în secolul XX, să apară furia prozaicului, ostentaţia locurilor comune, căutarea cu orice preţ a banalităţii. Această tendinţă nu a fost lipsită de succese reale, pentru că chiar exacerbaria obişnuitului poate fi expresivă din punct de vedere artistic şi mai ales poate readuce arta în mijlocul vieţii reale, de care mai ales clasicismul şi barocul o îndepărtaseră oarecum.

Tendinţele demitizatoare, dezeroizante în teatru îşi au originea tot aici pentru că, recunoscînd distanţa axiologică dintre artă şi viaţă, cea dintîi nu trebuie pusă pe un piedestal intangibil sau îmbrăcată într-o mantie stranie şi rece care s-o facă de nerecunoscut.

Se pune însă în mod firesc întrebarea : unde este graniţa între artă şi realitate, pînă unde are acces obişnuitul în operă şi cum putem să ne apărăm de pericolul ca banalitatea cea mai crasă să ni se prezinte drept artă ? Oare ceea ce se numeşte în mod obişnuit „Kitsch“ nu se caracterizează în parte tocmai prin lipsa oricărei graniţe sau prin înfrumuseţarea artificială a banalităţii ? Şi totuşi, se cunosc curente artistice de mare succes — fie că e vorba de teatrul absurdului, de colaj în pictură sau de o anumită muzică pop — care au mizat tocmai pe virtuţile artistice ale obişnuitului.

Artă realizată cu ajutorul ordinatorului — fără a intra în aceeaşi categorie — este în mare măsură similară cu decorativismul sau cu simpla construcţie formală — chiar de mare efect — ceea ce îi determină pe unii s-o conteste violent sau să-i recunoască cel mult apartenenţa la sfera esteticului, nu la cea a artisticului. Cum în acest caz intervine combinarea repetată a aceluiaşi elemente, după unii ne aflăm tot în domeniul obişnuitului deşi realizările ei par să iasă din comun. În fapt, cred că o asemenea părere se naşte din prejudecata după care arta — prin unicitatea ei — ar fi de o originalitate totală, ceea ce este imposibil întrucît întreaga activitate umană se bazează pe similitudini, asociaţii, recombinaţii de elemente, discontinuitatea fiind ea însăşi complementară cu continuitatea. Obişnuitul are deci drept de cetăţenie în artă, cu condiţia de a nu se confunda cu banalul şi de a nu reprezenta o simplă copie a vieţii, lipsită de orice transfigurare creatoare. „Ciné-véritéul“ are virtuţi artistice atunci cînd decupajul imaginilor luate ca atare transmite o semnificaţie, sugerează o atmosferă, devine reprezentativ pentru o anumită realitate exprimînd-o. Vor-

bind despre teatru, mulți au crezut că el poate expune spectacular doar situații excepționale, ieșite din comun, iar viața obișnuită părea lipsită de virtuți expresive. Dacă examinăm mai atent, însă, capodoperele dramaturgiei, vom vedea că uneori subiecte aparent ultrabanale pot fi de o expresivitate maximă iar exemplul lui Caragiale sau al lui Eugen Ionescu este relevant.

La cel din urmă apare, de altfel, o relație nouă, cea dintre obișnuit și obișnuiță, substanța absurdului ionescian fiind tocmai proliferarea șabloanelor, a monotonilor și stereotipurilor verbale sau de comportament. Iată că — într-o viziune detașat critică — banalitatea obișnuințelor poate fi extrem de sugestivă pentru o anumită fațetă a existenței umane și excesul stereotipiei poate căpăta o expresie artistică inedită. Dacă asemenea construcții paradoxale sînt posibile și valide artisticeste, consider fără temeii prejudecata după care există subiecte dramatice și nedramatice prin definiție. Din subiectul aparent banal „un băiat iubea o fată“ se pot naște capodopere sau dîmpotrivă banalități ce trăiesc în afara artei, în funcție de talentul celui care ți-o transpune în plan estetic.

Piesele cu subiecte luate din relațiile umane cele mai simple nu sînt, astfel, în mod fatal sortite a nu putea fi Artă în sensul înalt al cuvîntului. O piesă cum este cea a Liei Crișan *Între noi doi n-a fost decît tăcere* — vorbește, de pildă, despre lucruri aparent dintre cele mai prozaice : disciplina, atitudinea față de colectiv, productivitatea muncii. După unii, succesul de public al piesei s-ar datora îndeosebi faptului că spectatorul se recunoaște, își regăsește — urcate pe scenă — obișnuințele și tabieturile zilnice. Cred că am simplifica enorm lucrurile dacă ne-am limita la aceasta, fără să vedem poezia muncii, farmecul relațiilor interumane, mecanismul intern al nașterii entuziasmului și visurilor exprimate într-o manieră reprezentativă pentru societatea noastră. Nu este vorba de o capodoperă ci de o piesă obișnuită, despre lucruri obișnuite, dar ar fi utopic să ne închipuim că în jurul nostru se întîlnesc numai capodopere și că nu ne hrănim decît cu realizări perfecte. În același sens, ar fi greșit să credem că arta, în genere, își alege doar subiecte excepționale, ieșite din comun. Obișnuitul și obișnuințele reprezintă un material artistic de prima mînă.

